

Б. І. Ткаченко

*студ. I курсу магістратури
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

21 квітня 2019 р. був прийнятий Кодекс процедур з банкрутства, яким було запроваджено інститут банкрутства фізичної особи в Україні. Донедавна законодавство України передбачало подібну процедуру лише для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Проте у зв'язку з процесами євроінтеграції

виникла потреба в реформуванні національного законодавства і врегулюванні цього питання. За таких обставин нагальною потребою є вивчення та аналіз законодавства держав, які вже мають досвід у врегулюванні цього питання.

Практика визнання неплатоспроможною фізичної особи існує досить давно і набула значного розповсюдження, проте законодавче врегулювання даного інституту значно різниться, у зв'язку з чим у доктрині розглядають декілька моделей провадження з банкрутства фізичної особи. Так, Л. Л. Гарлик пропонує розглядати дві моделі: демократичну (мінімальні строки процедури банкрутства і максимально висока частка списання боргів) та прокредиторську (тривалий період сплати боргів) [1, с. 125]. Ю. В. Чорна пропонує виділяти три підходи до відновлення платоспроможності фізичних осіб: класичний, поміркований та лояльний [2, с. 6]. А. В. Зиков розглядає три основні моделі врегулювання банкрутства фізичних осіб: нормандську (боржник не має права на звільнення від боргів, адже став банкрутом через власні недобросовісні дії), німецьку (надає боржнику право на звільнення від боргів, проте передбачає суворі правила реструктуризації та погашення заборгованості), романську (дозволяється укладення мирових угод, але при цьому суди мають достатньо широкі повноваження щодо визначення результатів погашення заборгованості) [3, с. 20]. Г. С. Цветкова пропонує розглядати дві моделі: континентальну та англо-американську, що можуть поєднуватись в законодавстві окремих країн [4, с. 1730]. Як бачимо, здебільшого розмежування моделей банкрутства фізичної особи відбувається за критерієм тривалості процедури та надання переваг інтересам боржника або кредиторів.

За даними дослідження Світового банку, присвяченого неплатоспроможності фізичних осіб, існують значні відмінності між правовими механізмами регулювання неплатоспроможності фізичних осіб у країнах з високим рівнем доходу і країнах з низьким і середнім рівнями доходу. Так, у більше ніж 50 відсотків країн, які брали участь у дослідженні, відсутні механізми реструктуризації боргу. При цьому відсутність споживчого законодавства про реструктуризацію боргу є більш характерною для економік із низьким рівнем доходу [1, с. 124].

В США право на банкрутство є одним з конституційних прав, так як спрямоване на захист економічних інтересів громадян. Законодавча база про неплатоспроможність в США включає законодавство штатів, а на федеральному рівні «Кодекс законів про банкрутство» 1978 р. (далі – Кодекс банкрутства США), закон «Про цінні папери» 1933 р., «Про фондові біржі» 1934 р. та ін. Варто зазначити, що до фізичних осіб в США застосовуються ті самі положення законодавства про банкрутство, що і до юридичних осіб. Спеціальні норми щодо реструктуризації боргів фізичної особи містяться в 13 главі Кодексу банкрутства США, а в інших випадках застосовуються норми глави 7 Кодексу, що регулюють процедуру ліквідації боржника, а також норми глави 11. Справи про банкрутство розглядають спеціальні суди – United States bankruptcy courts. Підставою для визнання особи банкрутом є наявність у особи боргу в розмірі 250 000 доларів, не забезпеченого заставою, або забезпеченого боргу в розмірі 750 000 доларів [5,

с. 73]. Право США надає боржнику альтернативні варіанти для звільнення від боргів: 1) банкрутство за главою 7 (вибір конкурсного процесу, за яким боржник позбавляється свого майна (за деякими виключеннями) і зберігає свої майбутні доходи); 2) процедура фінансової реабілітації за главою 13 (вибір плану реструктуризації боргів, за яким боржник зберігає своє майно, проте частку своїх доходів регулярно відраховує для погашення боргу) [2, с. 64]. 17 жовтня 2005 р. був прийнятий Акт про попередження зловживань при банкрутстві та захист прав споживачів, що передбачав деякі новели при ініціації процедури банкрутства. Серед них обов'язкова консультація з кредитним консультантом при подачі заяви щодо визнання особи банкрутом. А також обов'язкове проходження курсів з фінансового менеджменту й ознайомлення з іншими освітніми програмами, за розроблення яких відповідає Виконавче бюро федеральних управляючих. Як наслідок, після визнання банкрутом особа впродовж 8 років не може бути визнана банкрутом згідно правилами, передбаченими главою 7 [6, с. 182].

Інститут банкрутства фізичної особи в США відповідає положенням демократичної моделі. Положення інституту максимально деталізовані і спрямовані, в першу чергу, на відновлення платоспроможності боржника. На мою думку, Україна могла б перейняти досвід щодо заходів, спрямованих на попередження банкрутства фізичної особи, а саме, що стосується розробки програм щодо підвищення фінансової грамотності населення та курсів фінансового менеджменту для боржників.

Польський законодавець запровадив інститут банкрутства фізичних осіб 5 грудня 2008 р. шляхом внесення змін до Закону «Про банкрутство» від 28 лютого 2003 р. Основною метою запровадження цього інституту було обмеження соціального відчуження та створення фізичним особам, котрі не здійснюють підприємницьку діяльність, можливості для подальшого життя без обтяжень.

Розпочати процедуру банкрутства щодо боржника – фізичної особи за польським законодавством можливо у разі її неплатоспроможності. Боржник є неплатоспроможним, якщо він втратив здатність виконувати свої грошові зобов'язання і не виконує їх впродовж більш ніж 3 місяців. Порушити справу про банкрутство фізичних осіб, які не провадять господарську діяльність, може лише сам боржник.

Водночас польський Закон «Про банкрутство» визначає випадки, коли суд відмовляє боржнику у порушенні справи про банкрутство фізичної особи, а саме якщо боржник своїми діями спричинив власну неплатоспроможність або внаслідок умислу чи внаслідок грубої недбалості значно збільшив її ступінь [7, с. 28-29].

При подачі заяви боржник зобов'язаний задекларувати свої персональні активи і фінансову ситуацію (борги та доходи). Суд здійснює перевірку наданих відомостей. За подання неправдивих відомостей боржник несе адміністративну і кримінальну відповідальність. Одним із засобів запобігання зловживанням є вимога щодо оприлюднення інформації про клопотання боржника визнати його

банкрутом у головній місцевій газеті та судових виданнях. Цим самим забезпечується доведення інформації до всіх кредиторів.

Закон про банкрутство базується на чотирьох основних принципах: а) списання боргів має бути винятком; б) боржник зобов'язаний погасити борги максимально; в) процедура банкрутства має бути максимально дешевою; г) кредитори повинні брати участь у судових процедурах.

Об'єктами звернення стягнення виступають усі активи, в тому числі нерухомість і доходи боржника. Для проведення процедури продажу майна суд призначає довірену особу.

Період погашення залишків боргу після продажу майна боржника не може перевищувати 5 років. Боржник зобов'язаний надавати суду річний звіт про виконання плану повернення боргів. Після завершення періоду боржник може подати заяву про списання неповернених боргів. Однак він може використати процедуру банкрутства один раз на 10 років. При невиконанні боржником своїх зобов'язань суд має право припинити процедуру, але тоді боржник змушений самостійно погасити решту боргу [2, с. 62-63].

Процедура банкрутства за законодавством Польщі відповідає положенням прокредиторської моделі та спрямована на те, щоб максимально захистити інтереси кредиторів. Ця модель була обрана не випадково, адже в Польщі під час її запровадження була криза, і законодавець намагався не допустити повального банкрутства населення. Аналізуючи положення національного законодавства, ми можемо дійти висновку, що процедура банкрутства фізичних осіб за Кодексом процедур з банкрутства є подібною тій, що використовується в Польщі. Втім, в українському законодавстві не передбачено адміністративної чи кримінальної відповідальності за зловживання особою при подачі заяви про визнання банкрутом. Також, враховуючи економічну ситуацію та світову економічну кризу, що почалась у зв'язку з епідеміологічною ситуацією, вважаю, що законодавець може внести зміни до Кодексу з процедур банкрутства, за якими особам, банкрутство яких трапилось з їх власної вини, умислу чи грубої недбалості будуть відмовляти в прийнятті заяви про визнання банкрутом.

Список використаної літератури

1. Гарник Л. Л. Банкрутство фізичних осіб: закордонний досвід і перспективи впровадження в Україні. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 123-127.
2. Рибка І. Є. Зарубіжний досвід цивільно-правового регулювання визнання фізичної особи неплатоспроможною. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 59-66.
3. Зыков А. В. Банкрутство физических лиц: дис... маг. 40.04.01.68 / Челябинск, Южно-Уральский государственный университет, 2017. 117 с.
4. Цветкова Г.С. Институт банкротства физических лиц: мировой опыт и российская практика. *Российское предпринимательство*. 2016. Т. 17. № 15. С. 1727–1738.
5. Абдуллаев А. З., Магомедова М. А. Анализ зарубежного регулирования несостоятельности (банкротства физических. *Закон и право*. 2018. № 9. С. 71-76.
6. Шульга А. К. Сравнительная характеристика банкротства граждан в Российской Федерации и зарубежных странах. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2018. № 4. С. 181-183.
7. Бучинська А. Й. Банкрутство фізичних осіб за законодавством України та Польщі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 28-32.